

Budapestre vonatkozó újságcikk

Osztályozás

725.091

Szerző:

Bagyi Jenő

Cím:

A budai basák rózsáskertjében

Forrás:

Magyarország

Bp.
(Hely)

1922 VII 16
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Hely

Idő

1922

Személy

Helyszám

A budai basák rózsáskertjében

— A Magyarország tudósítójától —

A háború előtt kovással egy városatya- ismerősem keresett fel és kapacitált, hogy lépjek be az ő pártjába. Teljesen tájékozatlan lévén a fővárosi politika kérdéseiről, naiv nyíltsággal megkérdeztem, mi a programja a pártjának. Előbb összeszidott, azután összemagyarázott sok mindenfőlet, aminek felét sem értettem meg, végre látván, hogy politikai antitalentummal van dolga, kijelentette, hogy pártjának legfőbb programja: csinálják meg a Boráros-téri hidat, hogy a Lágymányos és Kelenföld fellendüljön. Ezt már én is megértettem és kereken tudomására hoztam, hogy nemcsak hogy be nem lépek pártjába, hanem nagybecsű támogatásomat kizárólag olyan párt részére tartogatom, amelyik nem akarja a Boráros-téri hidat. Megmagyaráztam neki, hogy a híd ből nekünk lágymányosiaknak, már mint lakóknak és nem háziuraknak, az a hasznunk lenne, hogy felemelnék a házberünket, beépítenék az orrunk előtt azt a tágas mezőt, melyen gyermekeink ugrálnak és gyakorolják magukat a csőszel való kergetőzésben, elvennék a levegőt, a napot, a zöld gyepet, a szabadtermészetet tőlünk.

Azóta sok minden történt: egy kis háború, forradalom, kommunizmus, ellenforradalom, oláh megszállás, antántáblások, miegymás, és városatya-isme-

rőssémmel mostanáig nem találkoztam. A napokban véletlenül összejövén vele, egy térképet dugott az orrom elé és elmagyarázta, hogy ilyen gyönyörű lett volna azóta városrésznünk, ha a boráros-téri hidat annak idején megépítik. Nagyon szép térkép volt. A hátam is borzongott tőle, amint azt a sok nyilegyenes utcát, közben hatszögű és kerek tereket végignéztam, amik hálístennek, csak papíron születtek meg. Még a Holt-Dunaág is tele van huzgálva piros kockákkal. Kibetűzgettem valami Sztoczek-utcát, Baranyai-utát, meghatottan konstatáltam, hogy azt a girbe-gurba ösvényt, melyen a kispiacra járunk, Diószegi-utnak hívják, a rét közepét, ahol éppen házacsportunk összes zsengekorú ifjai pokoll ordítózással lapdát rugnak, Magyarádi-utnak, a síneken túl a mélység Prielle Kornélia-ut névre hallgat, a Déli vasút töltésével párhuzamosan a Lauffenauer-ut fut, keresztben pedig a Daróci-ut metszi. Mégis csak van gondviselés, hogy mindez nem jöhetett létre.

Az alvó villamos

Egy széles sugárt azonban mégis van: a Verpeléti-ut, ez lenne a híd tengely meghosszabbítása, vagyis a Ferenc-körút folytatása; folytatódik a Villányi-uton, ez be- szakad a Győri-utba, majd az Alkotás-

utcába s így beletorkollik a Déli Vasút mellett a Vérmező közepével szemben a Krisztina-körútba. Ez lenne a tervezett budai nagykörút. Persze olyan ritkák még itt a házak, mint a Ferenc-körúton harminc évvel ezelőtt. Sőt a Villányi-uton még ritkébbak. Ennek csak az eleje van beépítve a Sport-telepig, ahol most is jobb ügyhöz méltó kitartással veri a lapdát néhány nekikeseredett leány. Ugy látszik, edzetebbek, mint a férfiak, jobban bírják a meleget. Odébb már csak egy kis vískó van, azon túl a Sion-apácák hatalmas intézete. Az egész uttest szokás szerint fel van turva, most változatosságból csatornázzák. Talvaly a kis csónakázó tó egy részét töltötték fel, azelőtt egy darabját követzték, még azelőtt a világlítást vezették be, csak éppen az nem készült, amit régóta szerződésileg kikötöttek. A Köztuti annakidején úgy kapott engedélyt a Kossuth Lajos-utcai villamosvonalra, ha egyidejűleg a Villányi-utit is kiépíti az Alkotás-utcai csatlakozással. A Kossuth Lajos-utcai sétálókat már legalább tíz éve kizavarta a villamos, itt azonban máig sem kezdtek hozzá.

Régi határjárás a Sashegy körül

Egy hid alatt átjutunk a Déli Vasút pályáján túlra, jobbra ott magaslik a 168 m. magas Kis-Gellér-hegy, régi nevén Előmál, a nagy köfőjtővel. Ha valami gondos háziasszony zsebkendőjében egy marék kőport akar hazaviinni, az őr udvariasan tessékeli kifelé, hogy menjen előbb a Városmajor-utcába a városi bá-

nyakezelősegtől engedélyt hozni. A meredek oldalban emeletmagasságokban sötétlenek a kivájt barlangok. A hegy tulsó lejtőjén a tabáni temető mellett volt hajdanában a városi bor-dézsma szedőhely. Itt jártak haza a Sashegy és melőlkegyeinek szőlőskertjeiből a szüretelő szekerek s a káptalan emberei itt szedték a papi tizedet. A török világban természetesen elmaradt ez a szolgáltatás, illetőleg valószínűleg a törökök szedték, de 1702-ben az esztergomi káptalan megkereste a városi tanácsot, hogy a borból a papi tizedet régi jogn szolgáltassa ki neki. Azt írta akkor a káptalan, hogy a sasadi plébániából néhány romon kívül már semmi sincs, tehát ő kéri, mint kegyur, a sasadi borból a tizenhatodrészt. Előzőleg 1698-ban volt nagy városi hivatalos határjárás az őrsi és sasadi területen. A német jegyzőkönyv ilyen helyneveket örökít meg: az országot mellett van az Istenkutja, az országoton tovább haladva balra esik az Akasztóhegy, jobbra a Kányakapu. Itt még templomromok vannak. A hegyrőszek nevei: Böchegey, Halomál, Kövesmál, Naggyujmál, Kisujmál, Gombamál, alattuk a sikon a Nádaskut, majd Nyüved-pusztá, Kányamál, Kányapusztá, még tovább a Kamaraerdő, jobbra a Farkasvölgy, Kakukhegy, Spanyolhegy, Spanyolrét, Seregélyes. Aminek lehetett, már német nevet adtak akkor. Magát a Sashegyet a középkorban, amikor még magyar faluk álltak a lágymányosi síkon és az Akasztóhegy mögötti káptalan-

ban, Istenhegynek hívták. A lágymányosi térségben Nyüved, Sasad és Kemecse község állott; a Budafok—Budaörs közti hegyen a káyai apátság, az örsi káptalanban Örs és Csik község. A mai Albertfalva helyén valami Kürth, más néven Bánföldé falu feküdt, de a néphagyomány Ebbfalvának emlegeti. Ugyancsak a néphagyomány tud még egy községet a Budaörsi uton, ahol a Kamaraerdőbe vivő út elválik, az Akasztóhegy tövében. Martinsbergnek vagy Martinsdorfnak emlegetik, egypár ház most is látható, állítólag régi romokra épültek, melyek harminc évvel ezelőtt még jól láthatók voltak. Nem felelhetek a hagyomány hiteltelenségéért, mert semmiféle okleveles igazolást nem találtam.]

Szerелеm bolondjai

A Vilányi utról átvágunk a Budaörsi-utra, s ezen sétálunk kifelé. Egy óriási épülettömb kerül csakhamar utba két nagy veres toronnyal a kapubejárat mellett. A háboru elején épült honvédlaktanyának és akkora terjedelmű, hogy Csonkamagyarország egész trianoni hadseregét el lehetne helyezni benne. Innen ső végénél egy kis patak ösörgedezik le szeméttel telehajigált mély mederben. A patak másik oldalán egy magánkertből fenyőfák látszanak ki. Talán ez a patak volt a Nádaskut? Legalábbis eddig más viz nem került utba, mint a Sas-hegy északi lejtőjén lejöő Istenkut vize. A kaszárnya mögött fel lehet mászni a Sashegy kopasz előhegyére, innen a Farkasrétre. Megpróbálom, de a derékig érő csalán, kígyószisz és lósóska bozótból vissza kell, hogy forduljak. A kaszárnyán túl jóval odébb a kelenföldi állomással szemben visz fel a Sasadi-ut, ebben több bizalmam van, mint az előbb utba kerülő Rozmaring- és Dajka Gábor-utcában. Utcáknak csak annyiban utcaik, hogy mindenféle épület nélkül állanak ugyan, de keréknym lát-

szik rajtuk. Az egész oldal be van körülönten szőlővel, gyümölcs- és tilalomfákkal. Aránylag az utóbbiakból van a legtöbb. Az országút azonban olyan unalmas, hogy szeretnék mindenképpen szabadulni tőle és a természet ugynevezett lágy ölébe bekerülni. A Sasadi-ut felkanyarodik a hegyre és pontosan a Farkasréti temetőhöz vezet. Itt már jár-

unk ma két hete. Fordulunk nyugatnak a Torbágyi-uton. Itt kezdődik a Farkas-völgy, az a hely, melyről Jókai a Szerелеm bolondjai című regényében ezt írja:

»Azt is kevesen tudják, hol van a Farkas-völgy; a kis házat még kevesebben látták valaha, pedig az gyönyörű hely egy remetének vagy egy pár szerelmesnek.«

Az a kis házíkö, melyben Jókai szerelmessel tanyáznak, korosma lett és maig is a Szerелеm bolondjai névre hallgat. Kellemes, látogatott kirándulóhely, kellőleg eldugva, de azért most is odatalált egy zajos fiatal társaság. Szembekötösdit játszanak éktelen lármával, a kergetett lányok visongatása messzire felveri a kies völgy csendjét. Odébb a gyepszéken három ur üldögél; nem szoktam hallgatózni, de kénytelen vagyok minden szavukat hallani. Ketten tegeződnek, a harmadikat tanár urnak hívják, ez öket bíró és ügyvéd urnak. A tanár ur éppen azt magyarázza, hogy most tanítja a feleségét főzni és milyen előhaladást tett már az asszony. A bíró azért panaszol, hogy reggelenként három kilométert kell járnia a tejért, mielőtt hivatalba menne. Az ügyvéd ur nem vesz részt a társalgásban, csak legyezi magát és nagyokat fúj.

Régi magyarok emléke

Nézegetem a barátságos hegyoldalt és találgatom, hol lehetnek a régi oklevelekben emlegetett helyek. Az esztergomi káptalan házi levéltárában ugyanis megmaradt 1531-ből egy sasadi bordézsma-lajstrom, s abban minden dűlőnév magyar, az 1698. évi határjárás alkalmával felsoroltakon kívül ott látjuk a Mázsást, Eperjest, Kiskövest, Nyulmált, Nyirmált, Logodot, Nagykövest, Hollómált. A szőlőtermelők is kivétel nélkül magyarok: Kőmíves, Huszár, Taligás, Szígyártó, Darvas, Fejérvári, Sirásó, Győrfi, Csaplár, Kerekes, Kapás, Gyírgyáros, Zekeres, Kapunálló, Vasszékygártó, Kalmár, Borégető, Mázsás, Tétényi, Harangozó, Favágó, Csíszár, Mézes, Hegedűs, Porkoláb, Óragyártó, Csikós, Timár, Farkas, Egri, Pestí, Tar, Diák, Szöcs, Miskolczy, Téglásné, Kassai, Nyíró, Sarkantyugyártó, Gyíngyesi, Halász, Gyertyás, Acél, Koresolyás, Herceg, Sipos, Orosz, Csontos, Irhagyártó, Kulcsár, Pintér, Pósa, Ács, Apotekárius, Szekő, Csaplár, Kerékgyártó, Torbágyi,

Bakonyi, Nyilgyártó, Kermes, Keneseli, Nemes, Nagybartus, Szakál, Siket, Zeren, Bujáki, Sárhaju, Zénás, Szécsi, Trombitás, Gombos, Varga, Tót, Mészáros, Fazekas, Halász, Nyavalyás, Tegez, Tekenős, Potroh, Bornemissza, Viaszáros, Vadverő stb. stb.

Nem kicsiség volt az a sasadi borbély, mert a sasadi bor minőségre és mennyiségre is ugyancsak kiváló lehetett. Nagy Lajos és Mátyás király asztalánál ezt itták. 1296-ban megkezdődött az esztergomi és a veszprémi káptalan közt a dézsmáért a per és tartott századokon keresztül, míg a török megszállás alatt a XVI. században elsekélyesedett. Zsigmond alatt a baseli zsinaton is tárgyalták. Az esztergomi káptalan házi levéltárában két zsákra való mindenféle ólom-bullás, fényes krótás hártýára írt pápai, érseki oklevél, közjegyzői, kettős pecsétetes királyi, nádori, püspöki, országbírói, káptalani, zsinati és Buda városi végzés maradt meg; érdekelve voltak az esztergomi és veszprémi káptalanon kívül a pécsváradi bencés apát, a sasadi, koszei, fegyéregyházi, őrsi, cséki, logodi, szent-jakabfalvi és nyüvedi plébános. Kezdődött a per a magyar jog szerint, azután belefűlladt a római jogászat replikáinak özönébe s a XV. század végén már tisztán olasz jogtudósok és közjegyzők viz-

szik. Mennyi érdekes dolgot halaszthatnának ki a történészek ezekből a periratokból. Maga Sasad 1286-ban szerepel először Örssel együtt. 1295-ben három budai németnek is van itt szövege: Kunth Comesnek, Prennernek és Morthonnak. Több német aztán nem is szerepel. A község 1469-ben már pusztá, tehát nem a törökök pusztították el és határát Mátyás király a városnak adományozza. Addig Visegrádhoz tartozott.

Szárdjakol a sárga barack

Van szőlő most is jócskán, de már újjátelepített; sok helyt azonban ezt is kihányják, mert sokkal jövedelmezőbb az őszi baracktermelés. Ez az egész déli hegyoldal kitűnő talaj nemes gyümölcsöknek, innen jön a legszebb őszi barack a pesti piacra. Eötvös Károly írt hajdanában egész könyvet Kerkápoly Károly pénzügyminiszterrel kapcsolatban a baracktermelésről, de ha jól emlékszem, a Gellérthegyre teszi a Kerkápoly-telkeket. A

Torbágyi-uti vendéglősök azonban arra esküsznek, hogy itt feküdt a Farkasvölgyben mind a kettő. Kerkápoly évekig feléjük sem ment, mert mint takarékos ember kocsiira nem költött, egyéb közlekedési eszköz pedig maig sem jár arra. Csak fizette a sok adót, reparálást, munkadíjat, végre is megunta és vincerjének, Zwickli Andrásnak ajándékozta a két telket. Ez betöltötte őszi barackkal, s pár év múlva az I. kerület egyik virilistája lett. Ugyancsak helyi emberek mesélik, hogy egy miniszteri tanácsos már harminc éve kísérletezik szőlőjében sárgabarackkal, de még egy rendes termése sem volt soha. Ezt a barackfajt nem szereti ez a vidék.

Elfelejtett tervek

Volt egy rajongója a Farkasvölgynek: Bognár Mátyás dr. ügyvéd, aki kiadta a Virágos Budapest jelszót. Kikutatta multját, külön farkasvölgyi egyesületet alakított, prospektust csinált, fejleszteni akarta mindenképp, ő fedezte fel, hogy itt volt a budai basák rózsáskertje s a kertekből emlékként megmaradt az általuk meghonosított törökpirosító-virág. Agitációjával elérte, hogy az Égisz részvénytársaság ölenként nyolc koronával összevásárolta a földeket és nagy kertvárost akart ide építeni, fel a Svábhegy tetejéig, görbe utcákkal, helyenként zárt soru építkezéssel; az egységes stílus megóvása céljából a házak homlokzatait külön szabályrendelet állapította volna meg, belül azonban a villák tetszés szerint épülhetek volna. Tervezett a társaság egy nagy központi színházat is, helyenként parkokat. A háború miatt természetesen az egész terv a kutba esett.

Egyelőre a szőlőkben és barackligetekben egy-egy kis deszka nyári lakás van valami vöröstornyú épület kápolnának látszik, feljebb haladva keskeny meredek szerpentinekben kígyózik az út az Ördög-szószerkéhez, majd fiatal cserjésben tovább kanyarogva feljutunk a Svábhegy tetejére. Az árnyas Karthausi-ut vezet el a lakott részekre a Fogaskerekű végállomáshoz. A Karthausi-ut nevét nem a néma barátokról vette, mert ezeknek kolostora a fővárosban sohasem volt, egész Magyarországon is csak három, ebből egy a közelben Ercsin, Fehérmegyében. Akkor még Ercsénynek hívták. 1258-ban alapították IV. Béla alatt, de nem tudott meggyökeresedni. Eötvös József báró híres regényének emlékeit őrizi ez az út.

Megnézhetjük még a Flóra-lakot, boldogult Berczik Árpád poétikus nyaralóját; verses köszöntő fogadja a vendéget is, bár fogadná még mindig a házigazda, a Himfi szerelme és annyi más derűs vigjáték örökítő szerzője. De ő már csak egy jobb házában magasztalja a Svábhegyet és szítja a közmunkatanácsot a magyartalan utcanevekért. A Jókai-házat, a három forrást és egyéb látnivalókat hagyjuk máskorra.

Akinek ez a négy és fél óráig tartó séta elég volt, harmincnyolc koronáért leroboghat a Fogaskerekűvel.

Gagyai Jenő